

Şakir Nasırov (1913 - 1968)

Şakir Giniyet oğlu Nasırov 1913 yılında Başkurdistan'ın Gafuri bölgesi İbrahim köyünde doğar. İlkokul eğitimini doğduğu köyde yapar. 1929-1931 yıllarında Ufa Sanayi ve Ekonomi Yüksekokulu'ndan mezun olur. 1931-1931 yıllarında "Başkurdistan" gazetesinde çalışır. 1935-937 yıllarında askerlik görevini yapar. Döndükten sonra aynı şekilde gazetecilik işine devam eder.

2. Dünya Savaşı'na katılır, "Kızıl Yıldız" nişanı ve madalyalarla onurlandırılır. 1946 yılında yeniden "Sovyet Başkurdistan'ı" gazetesinde işini sürdürür. 1948'de Sverdlovski'de iki yıllık parti okulundan mezun

olur. 1955 yılına kadar Başkurdistan Kitap Yayınevi'nde bölüm müdürü, 1955-196 yıllarında "Henek" (Yaba) dergisinin sekreteri görevini yapar.

Ş. Nasırov'un "Yarganat" (Yarasa) adlı ilk hikayesi 1953'de "Edebi Başkurdistan" dergisinde yayınlanır. "Hikayeler" adlı ilk kitabı 1955'de neşredilir. Bundan sonra onun "Tuy aldınan" (Düğün Öncesinde, 1961), "Höymegenge höykelme" (Sevmeyene Güvenme, 1958), "Serle kaya" (Sihirli Kaya, 1966), "Ber şarşavlı piyesler" (Tek Perdelik Piyesler, 1970) adlı kitapları yayımlandı. 1953 yılında "Seçme Eserleri"nin 1. cildi yayınlanır.

Hikaye YARGANAT / YARASA

Bıl haktı hü z kuzgatıvımdıñ sebebe şul: oşo «yarganat» arkahında min ber olo belege kala yazzım.

Bezzeñ Aktaş avılında bulğanıız barmı iken, belmeyem, bulhagız, išetkenhegezzer: elegerek avıl halkınıñ kübeheneñ kuşamattı bula torgaynı. Ügez Selih, Hontor Zinnet, Kabık Giniyet hımak elle nindey kuşamattar tağıp bötörelere ine. Eytmey sara yuk: kuşamattan min üzem de mehrüm tügel inem. Mine Estel Eset tip yöröte torgaynılar. «Estel» tigene - «ese tel» tigen hü z, unihına tel geyepke bulhın, ti, inde. Lekin «Eset»ene mineñ his rizalığı yuk ine. Mineñ isemem - Eset, Eset tügel. Yaray ele, behetke karşı, bezze keşege ihtiram tıvızı, hem unday kuşamattar bötöröldö. Min de hezer Estel de, Eset te tügel, Eset Yarullin bulıp yeşeyem. Bınılı bik heybet.

Lekin, elege şul, tartay telenen taba tigendey, tege bele le tel arkahında kilep sıktı.

Min timerlekte eşleyem. Belehegez, timerlekte yomoş-yulga kilevse halık küp bula. Ber zaman şulay kis menen bezzeñ predsedatel Hetmulla kustı timerlekte molotılka barabanı kilterze. Barabandıñ teştire kırılıp bötken. «Tözetep biregez, nisek kene ithegez itegez - irtege ezer bulhın», - ti. Añlaşıla, ölgörtörge kerek. Uttay eş vakıtı bit.

Stepan korzaş menen eşke totondok. (Timerlekte bez unıñ menen ikev eşleybez.) Bez belebez inde, Hetmulla kustınıñ irtene bik ırte bula ul. Küp te ütmeş, kilep te yeter. Eş öştönde, ay-hay, tıngıhız keşe le huñ!

Eşleybez. Şul arala bezzeñ yanga ürge os Şemsibanat kilen kilep inde.

- Kem... Eset agay, bınavzıñ kolagın gına yebeşterep biregezse, - tip seprekke törölgem ber işke kınıravızı şaltıratıp kilterep sıgarızı. - Hırtak hıyırımıñ duñıldagı ul, kolagı kubıp töşöp kalgan. Köske taptım, - ti.

- Hal şunda, irtege kararız, - tim min uga.

ZBuna dair söz etmemin sebebi şu: bu "yarasa" yüzünden benim başım büyük belaya giriyordu.

Bizim Aktaş köyünde hiç oldumuz mu, bilmiyorum, geldiyseniz, duymuşsunuzdur: eskiden köy halkının çoğunun lakabı olurdu. Öküz Salih, Sırık Zinnet, Kabık Giniyet gibi değişik lakaplar yakıştırıyorlardı. Söylemeden edemem: ben kendim de lakattan mahrum değildim. Beni Estel Eset derlerdi. "Estel" dedikleri "ekşi dil"den gelmekte, orasına dilim suçlu diyelim artık. "Eset" ise kabullenemiyordum. Benim adım Eset'ti, Eset değil. İyi ki, bahtıma, bizde insanlara karşı ihtiram diye kavaram doğdu ve bunun gibi lakaplar ortadan kalktı. Ben de şimdi Estel de, Eset de değil, Eset Yarullin olarak yaşıyorum. Bu, çok iyi bir şey.

Ancak, aynı mesele, buldıcın başına bela dili yüzünden gelir; dedikleri gibi, o bela da dilimin yüzünden başıma geldi.

Ben demirhanede çalışıyorum. Biliyorsunuz, demirhaneye iş yumuş ile gelen insan çok olur. Bir gün böyle akşamdan idareci Hetmulla kardeş demirhaneye harman dövme makinesinin dümbeleşini getirdi. Dümbeleşin dişleri kırılıp dökülmüş. "Tamir edip veriniz, nasıl yaparsanız yapın, yarına hazır olsun", - diyor. Anlaşıyor; yetiştirmek lazım. Ateş gibi ekin biçme dönemi.

Stepan ahbapla işe koyulduk. (Demirhanede biz onunla ikimiz çalışıyoruz.) Biz biliyoruz artık, Hetmulla kardeşin sabahı daha erken oluyor. Çok geçmeden kapıya dayanacaktır. İş konusunda, vay, çok da yılmaz biridir o!

Çalışıyoruz. O arada bizim yanımıza köyün öbür ucunda oturan Şemsibanat gelin geldi.

- Kim... Eset ağabey, bunun kulağını yapıştırdır verebilir misin, - diye beze sarılmış eski bir çanı çingirdatacak çıkardı. - Sırtak (Sırtı ak) ineğimin boyunluk çanı, kulağı kopup düşmüş. Zor buldum, - diyor.

- Oraya bırak, yarın bakarız, - diyorum ben ona.

Şemsibanat kilen bik üzhüzle keşe bit ul. Ultırgan urınında öyörölöp ük kuyzı.

- Kuysı, ni nemehen irtegelep tororga, ti, unı? Küpme gene eşe bar tiheñ?.. - tip tağı la satırzay başlanı. Stepan korzaş, kızıkınıp, Şemsibanatka karap kuyzı:

- Başkalar duñgıldakhız za yeşey bit, niñe kerek ul? - tip horay.

- Kerek, kerek... duñgıldakhız - kolakhız min, - tip Şemsibanat kilen tağı la tırıldarga totondo. - Şul duñgıldak arkahında yoklaganda la hırtağımduñ kayza yöröven işetep yatam daha min, - ti. - Duñgıldak tuktaldımı - torop ultıram, tıñlayım... ni buldı iken hırtağıma, tip uylayım. Duñgıldap kithe - tağı la yatam... Hırtağımdan miñe heber birep yöröy zehe, - ti.

- Heter iken hineñ eş, - ti Stepan korzaş.

- Heter bulmay, çurt bullın, yebeşterep biregez kolagın, - ti Şemsibanat kilen.

Belem inde min Şemsibanat kilendeñ beylensekle-gen. Ber demene avızına aldımı - özmey ze kuymay ul. Lekin hezer unıñ kaygıhımı ni? Barabandı ölgörtörge kerek.

- Kaldır şunda, kaldır, - min eytem. - Küreheñ bit, baraban tözetebez. Unda eş tuktalıp tora, - tim.

E ul haman üzeneken höyley: tön yözönde işanıp kil-dem de felen de tögen, ti, duñgıldakhız ni eşleyem min hezer, ti. Kolhozduñ barabanında ni kaygıhı bar unıñ... Ultıra, teki ultıra, bızıldap. Bez barabandı tözetep bötkense ultırzı, teñkege teyep böttö. Tözetep birmey buldırıp bulmanı. Tözettek. Şunan Şemsibanat, duñgıldagın kulına totop, kara tönde doñgorzatıp kaytıp kitte.

Bez Stepan korzaş menen timerlek aldında aptırap karap torop kaldık.

Bıl arala, baraban alırğa tip, yeget-yelkensek menen brigadir Hesen kilep yette.

- Kem ul unda doñgorzap kitep bara? - tip horanı Hesen.

- Şemsibanat kilen, - min eytem, - yarganat himak, karañgını yarata... Karañgıga yaraklaşa, - tim. Yeget-terzeñ berehe bıl hüzze tiz gene elep aldı. «Şemsibanat - yarganat», - tip kölop te kuyzı. Şul, utız teşten sıkkanı - utız keşege yetkene. Taraldı kitte bıl isem. Torganı yarganat bit inde üze le. Yaktılıktı yaratmay, ışıkkı hıyına. Bına şuga küre eytelgeyne le. Lekin, keşeneñ keşelek isemen uyuyıp, kuşamat kuşırğa mineñ hakım bulganmı iken huñ? Bına unıñ uylap yetkermegenmen, küreheñ, elekke gezet buyınsa eytelgenger inde. Geyep minde.

Ber vakıt şulay, Şemsibanat kilen mine uramda tuktattı la:

- Esget ipteş! - ti (ololap eyte bit ele, kara hin unı!). - Hin Mikulay zamanı tip beldeñme elle? Niñe ulay itep keşege isem tağıp yöröyhöñ? - tip böröp alıp kitte kem... Min aptıranım da kaldım. Ni eyterge belmey kavşap tor-ganda, ul sovet zakondarı hakkında işke töşöröp kuyzı.

Şemsibanat gelin çok aksi biridir. Oturduğu yerinde dönüverdi.

- Bırak, nesini yarına bırakmaya gerek varmış? Ne kadar işi var ki onun?.. - diye yine söylenmeye başladı. Stepan ahbap Şemsibanat'a baktı:

- Diğerleri boyunluksuz da yaşıyor ya, niye gerek o? - diye soruyor:

- Lazım, lazım... Boyunluksuz ben kulaksız gibiyim, - diye Şemsibanat gelin yine lakırdı etmeye başladı. - Şu boyunluk çan sayesinde uyurken de ineğimin nerede dolaştığını duyarak yatıyorum ben, - diyor. - Boyunluk çingırdamayarak durdu mu, uyanıyorum, dinliyorum... ne oldu diye Sırtak'ıma, diye düşünüyorum. Çingırdayıp geliyorsa, tekrar yatıyorum... Sırtak'ımdan haber veriyorum bu çan, - diyor.

- Zormuş senin işin, - diyor Stepan ahbap.

- Zor olmayıp, şeytan olsun, yapıştırtıp veriniz kulağımı, - diyor Şemsibanat gelin.

Ben Şemsibanat gelinin yapışkanlığını iyi bilirim. Bir şeyi ağzına aldı mı, durmadan konuşur durur. Ama şimdi onun derdi mi? Dümbeleği yetiştirmek lazım.

- Bırak şuraya, bırak, - diyorum ben. - Görüyorsun işte, dümbelek tamir ediyoruz. Orada iş bekliyor, - diyorum.

Oysa hala kendi sazını çalıyor: gece yüzünde güvenip geldim de falan filan, diyor, boyun çanı olmadan ne yaparım, diyor. Kolhozun döme dümbeleğinde ne derdi olsun onun... Oturuyor, öylece oturuyor vızlayıp. Biz dümbeleği tamir edip bitirinceye kadar oturdu, beynimizi yordu bitirdi. Tamir edip vermeden olmazdı. Tamir ettik. Sonra Şemsibanat gelin boyunluğunu eline alıp, karanlık gecede çingırdatıp evinin yolunu tuttu.

Biz Stepan ahbapla demirhanenin önünde şaşkın bakıp kaldık.

Bu arada dümbeleği almaya gençlerle birlikte kolhozun ustabaşı Hasan geldi.

- Kim orada çingırdayıp gidiyordu? - diye sordu Hasan.

- Şemsibanat gelin, - diyorum ben, - yarasa gibi karanlığı seviyor... Karanlığa uyum sağlıyor, - diyorum.

Gençlerin birine bu söylediğim hoşuna gitti. "Şemsibanat - yarganat (yarasa)" diye güldü. İşte, otuz dışın arasından çıkan otuz insan yayılır misali. Böylece, yayıldı gitti bu lakap. Kendisi de yarasa gibidir zaten. Aydınlığı sevmez, karanlığa sıvışıyor. Bundan dolayı söylenmişti bu isim. Ama bir insanın ismini silerek, lakap vermeye benim hakkım var mıydı ki? İşte bunu düşünmemiştim, belli ki, eski geleneğe göre söylenmiştir artık. Suç bendeydi.

Bir gön öyle Şemsibanat gelin beni sokakta durdurdu da:

- Esget yoldaş! - diyor (ululayarak diyor, şuna bak!)

- Sen Nikolay devri mi sandın, yoksa? Neden öyle insana lakap takıyorsun? - diye sıkıştırıp alıp gitti kim... Ben şaşırđım da kaldım. Ne diyeceğimi bilemeyerek durduğumda, o Sovyet kanunları hakkında hatırlattı.

- Eytelgender inde, Şemsibanat kilen, - tigen buldım min.

Şemsibanatka şul gına kerek bulgan, küreheñ:

- Eytterermen ele min hiñe, onotma! - tip barmak yanamı la kitep te barzı.

«Onotma!» Onotmayım. Bik heybet zamanda yeşeybez bez. İlebezze keşege ihtiram zur. Keşene kemheterge yaramay. Onotmayım. Lekin uylap-uylap karayım da dörös eytkenmen şikelle tigen fekerge kilem.

Şemsibanat, min eytkense, «Yarganat Şemsiye» kem huñ ul? Unıñ kemlegen min hezge kışkasa gına tanıştırap üteyem.

Bezzen Aktaşta bulhagız, kürgenhegezzer: kolhoz klubına alıñ tügel, avıl sitende, külge taban kitken yul buyında, beyek koymalı, avır kapkalı ber öy bar. Öyzön tezre kapkastarı yeyen de, kışın da her vakıt tiyerlek bikle bula. Elle koyaş nurınan, elle keşe küzenen haklanıv ösöndör inde - belmeşheñ.

Ular ikevzen-ikev gene yeşeyzer: Şemsibanat ta ire Gelevi. Bala-saga aşıravzıñ meşekete küp tip işepleyzer. Tormoştarı yomoro gına: mal-tıvar bar, koş-kort bar, yeşelse-yemeş baksahı la irken, karaltıları la bötön gene.

Mal-tıvarga işep-hisap bargan sakta, ularzıñ böte eş tertiple: huyırı huyılğan, yıyırı yıyılğan bula, his ber artıkbortok neme yuk, barıñ la ustav kuşıvınsa, sama samaga tura kilep kene tora. Lekin hıyır za, harık ta bıvaz, başmak - tana, tana - hıyır bulıp ölgörmegen ele. E inde perepis ütteme - ularzıñ mal ürsey hem işeye başlay.

E kolhoz eşene kilgende inde yelke sokoro kısıta, hıñkırzap kına kuzgalalar. Kolhozdıki buldımı - arkırını buyga eylenderep halmaş ular. Lekin şul arkırı yatkañdı üz yortona alıp kaytıp turayıp halırğa bulha, höyek yeñel kuzgala. Eyehezerek yatkañ, küzene salıngan eyberze ular küñelge halıp kite, hem ber uñaylı vakıtta ul eyber, nisekter, ularzıñ yortona kilep, bik tertiple gene urınlaşkan bula. Ber zaman şulay Şemsibanat kilenderzeñ baksa artında ber az urın hörölmey torop kaldı. Bıl ni hel, min eytem, Şemsibanatıñ da nefshe tuyrı kön bar iken debaha, tip uylayım. Bıl yerge karagura üstte. Besen vakıtı yetkes, unı Şemsibanat menen Gelevi sabıp ta kuzızlar. Ber ken ırte menen ütep barham, ber möyöşte, az gına urından heybet kene, töyöröm gene kübe kalkıp sıkkın. İrtegehene şul uk urında kübe ikevge eylende. Kürem, ürsey bit bıl kübeler. Ülene kön de üzgerep tora: kılğanı la bar, kereşkehe le bar, başkahı la bar. «Baksagızga bik heybet ülen üşe iken», - tigen bulam Şemsibanatka. «Üşe, üşe», - ti. Üşe, elbitte, üşe. Lekin bında tügel, kolhoz başıvında üşe, şunan ekrenlep-ekrenlep kene Şemsibanat baksahına küse. Bak-sanan harayga...

Bına bit ul nisek! Ularzıñ bıl kılığı yış kına ıgıtarhız kala. Şemsibanat bit ul, ay-hay, şıma tota la huñ üzen kilgen-kitken keşe aldında - iş-akılñ kiter! Meselim kart eytmeşley, «yop-yomoro diplomat inde!»

Avıl Sovetenekele uga tanış, rayon vekildere - tanış. Ber-ber eş menen sittenerek kilgen keşe bulha,

- Söylemişimdir, Şemsibanat gelin, - dedim ben.

Şemsibanat'a sadece bu yeterliydi, öyle görüliyor:

- Söylettiririm ben sana, unutma! - diye parmağıyla uyararak devam etti.

"Unutma!" Unutmuyorum. Çok iyi bir çağda yaşıyoruz biz. Ülkemizde insana saygı büyük. Bir insanı horlamak yasak. Unutmuyorum. Ama söylediğimi ölçüp tartıyorum da, doğru söylemişim, galiba, diye karara varıyorum.

Şemsibanat, benim dediğim gibi, "Yarasa Şemsi" kimdi o? Onun kimliğini ben size kısaca tanıtıp geçeyim.

Bizim Aktaş köyüne geldiyseniz, görmüşsünüzdür: kolhoz kulübünden uzak değil, köyün ucunda, göle doğru giden yol üzerinde, yüksek çatılı, ağır kapılı bir ev var. Evin pencere kapakları yazın da, kışın da her zaman gibi kapalı oluyor. Güneş nurundan mı, yoksa insan gözünden mi korunmak içindir artık, bilemezsin.

Bu evde onlar sadece ikisi yaşıyorlar: Şemsibanat ve kocası Gelevi. Çoluk çocuk yetiştirmenin meşakkati çok diye düşünüyorlar. Yaşantıları yusuvarlak tam: mal davarı var; kuş kurdu var; sebze meyve bahçesi de geniş, evi barkı da sağlam sayılır.

Mal davarın senelik sayımı yapılırken işleri düzenlidir: kesileceği kesilmiş, gizlenmesi gerekeni gizlenmiş oluyor; hiçbir fazlalık bir şey yok, hepsi de ilkelerin emrettiği gibi, ölçü ölçüye tam uyuyor. Ama inek de, koyun da gebe, düve dana, dana inek olup yetişmemiş olur. Sayım geçtikten sonra ise onların malı davarı birden çoğalır ve artmaya başlar.

Kolhoz işine gelince, ense çukurları kaşınıyor, hantanca hareket ediyorlar onlar. Kolhozunki oldu mu, evrik yatanı boylamasına çevirip koymazlar. Ama o evrik yatan bir şeyi kendi evlerine götürüp düzeltip koymaya gelince, kemikler hafif hareket ediyor ve uygun bir zamanda o eşya, nasılsa, onların evine girip, çok düzgün bir şekilde yerleşmiş oluyor. Bir zaman böyle Şemsibanat gelinlerin bahçe arkasında az bir arazi sürülmeden bırakıldı. Bu ne hal böyle, diyorum ben, Şemsibanat'ın da nefsi doyacak gün olurmuş, diye düşünüyorum. Bu arazide birçok yabani ot yetişti. Ot biçme dönemi geldiğinde bu arazideki otu Şemsibanat ile Gelevi hemen biçtiler. Bir gün sabah evlerinin yanından geçiyorsam, bir köşede küçücük yerde kuru ot yığını iyice yükselmiş. Ertesi gün aynı yerdeki yığın ikiye katlandı. Görüyorum, artıyor bu yığınlar. Otları da her gün değişiyor: bozkır beyaz otu de, pelini de, çeşitli kır otu var. "Bahçenizde çok iyi ot yetişiyor-muş", - diyorum Şemsibanat'a. "yetişiyor, yetişiyor", diyor. Yetişiyor, elbette, yetişiyor. Ama burada değil, kolhozun tarlasında yetişiyor; sonra yavaş yavaş Şemsibanat bahçesinde taşıyor. Bahçeden ahıra...

İşte bu nasıl oluyordu! Onların bu davranışı sıkça dikkatlerden uzak kalıyordu. Şemsibanat'ın kendisi, vay, çok da dereceli tutar kendisini gelen giden insanların karşısında, aklın şaşar! Meselim ihtiyarın dediği gibi "pürüzsüz diplomat!" kendisi.

Köy Sovyet insanları ona tanıdık, bölge vekilleri tanıdıktı. Bir işle uzaktan gelen bir yönetici olursa, onun

uniň yanında iň elek Şemsibanatı küreheň. Kilevsene kolhoz heldere menen, eş toroşo menen tanıştıra. Uniň zameçaniyeleren huplay, yeteşhezlekter turahında asınıp ber-ike hüiz eyte. Hem şulay itep, sitletep-sitletep kene barıp, kilgen keşeneň esene inep ala la huňgi yañılıktar menen de tanışa, uniň ni ösön kileven de bele. Şunan inde kür ze tor: Şemsibanat - «aktiv yeňgey», Şemsibanat - «tübenge massa». Beylenenep kara hin uga!

Kolhoz tormoşona, avıl hujalığına kağılgan ber-ber karar sıktımı - Şemsibanat tiz gene Geleviyen avıl Sovetene komandirovat ite: şunday-şunday karar sıkkan, tap, alıp kayıt, ti. Taba, kiltere Gelevi! Şemsibanat ul kararız enehenen-yebene tiklem yenteklep öyrene le üzene kişetep kuya: uniň fayzahına bulgan ölöşönöň tamsıhı la buşka kitmeheň, il fayzahına bulganın karar-bız, kürerbez, ti. Bıl ikeveň, gömümen, tertip şulay: ildeke - mineke, mineke - üzemdeke. Obşiy fayzaga, eyteyek, kolhoz fayzahına tineñme - kayza ul! Kıl da kibirzatmaş ular, yarık balta la yel...

Bına şunday ul bezeneň Şemsibanat kilen!

Şul. Elege «onotma» hüzenen huñ Şemsibanat kilen miñe asıv totop yöröy başlanı. Min, tegeley ze, bılay za itep, uyinga la borop karayım: yuk, ti, zakon, ti, art habağındı ukıtırmin, ti. Vesselem!

Min eytem, yukka sepsenme ele, Şemsibanat kilen, tim. Yarganat bit ul his zıyanhız gına ber ni zehe: yenlek timme şunda, koş timme inde. Uniň ösön nimehene üpkelerge, tim. Yuk, kolagina la elmey mineň hüzemde.

Şunday kön kilep yette: Şemsibanatıñ jalobahı buyınsa mine kenselerge sakırttılar. Barzım. Kenselerge baytak kına halık yıyılğan. Östel yanında kolhoz predse-datele Hetmulla kustı kürene, avıl Sovete predse-datele Mirzagele tiñdeş te şunda. Sın yahav keyenep alğan, asıvınan avızın sumarzay oslaytkan Şemsibanat kilen de şunda ultıra.

Şemsibanat kilendeň kişefeten kürges te, meselege töşönöp aldım. «Art habaktı ukıtalar iken», - min eytem.

Jalobanı ukınılar, bik uşal yazılğan. Berehe le kalmagan, hatta mineň elekke kuşamattı la işke töşöröp ütken, kehereň: «Estel Eseteň üzen de Sovet keşe itte, Eset yahanı», - tigen. Bele bit şaytanıñ kayzan totop alırga! Jalobanıñ azagın: «Mine, kolhoz agzahın, Sovet keşehen kemheterge Eset Yarullin iptesteň ni haki bar?» - tip bötöröp kuygan.

«Ay-yay-yay, elekteň kapkanga, Estel Eset!» - tip min üzemde şeltelep te aldım.

- Nisek? Dörösmö bıl hel, ipteş Yarullin? - tip horay Mirzagele tiñdeş.

Ni tiheň inde, döröş bulgas.

- Eytelgender inde, nisek iteheň, geyep minde, - tinem. Hetmulla kustı başın helkep kuyzı.

- Uynap eytteñme, uylap eytteñme? - ti. Nisek inde «uynap eyttem» tip aldarga kerek. Uylap, asıv kilep eytelgen hüiz bit.

- Eytelgender inde, - tim.

yanında ilk önce Şemsibanat'ı görüyorsun. Geleni kolhozun yaşamıyla, çalışma durumuyla tanıştıyorsun. O insanın uyarılarını onaylıyor, noksanlar hakkında üzülerek bir iki söz söylüyor. Böylece, dolaylı yollarla gelen insanın içine giriyor ve son haberleri öğreniyor; o yöneticinin geliş nedeninden haberdar oluyor. Ondan sonra bak gör: Şemsibanat "aktif yenge", "alt tabak" oluveriyor. Bir şey demeye çalış bundan sonra!

Kolhoz hayatı, köy ekonomisiyle ilgili bir karar çıktı mı, Şemsibanat çabucak Gelevi'sini köy idaresine yolluyor: şöyle bir karar çıkmış, bul, alıp getir, diyor. Gelevi arayıp buluyor, getiriyor! Şemsibanat o kararı iğnesinden ipine kadar inceleyip öğreniyor; kocasını ikaz ediyor: onun faydasına olan kısmının bir damlası da boşa gitmesin, ülke faydasına olanına bakarız, görürüz, diyor. Bu ikilinin, genel olarak yaşama düzeni böyle: ülkeninki - benimki, benimki ise yine bana aittir. Ortak faydaya, diyelim, kolhozun yararına diyelim, yok öyle bir anlayış! Kılını kıpırdatmaz onlar; kırık balta da vermezler...

İşte böyledir bizim Şemsibanat gelin!

İşte. Şu "unutma" sözünden sonra Şemsibanat gelin bana garaz besleyip dolaşmaya başladı. Ben öyle de, böyle de, oyuna da çevirmeye çalıştım, nafile: hayır; diyor; kanun var; diyor; dersini vereceğim, diyor ve ves-selam!

Ben, diyorum, boşuna saçılma sen, Şemsibanat gelin, diyorum. Yarasa, o hiç zararlı bir şeydir: bir canlı, hayvan türü mü, kuş mu diyorum artık. Bunun nesine küsmeye gerek var; diyorum. Hayır; kulağına da asıymıy benim sözümü.

Öyle bir gün geldi: Şemsibanat'ın şikayeti üzerine beni idare evine çağırtdılar. Gittim. İdare evinde çokça halk toplanmış. Masa başında kolhoz idarecisi Hetmulla kardeş görünüyor, köy Sovyet idarecisi Mirzagele akran da orada. Baştan ayak resmi giyinmiş, öfkesinden ağzını topuz gibi sıvırtmış Şemsibanat gelin de orada oturuyor.

Şemsibanat gelinin bu halini görünce meseleyi anladım: "Dersini verecekler", - diyorum.

Şikayeti okudular; çok ağır yazılmış. Hiçbir şey kalmamış, hatta, benim eski lakabımı da hatırlatmış, kahrolası: "Estel Eset'in kendisini de Sovyet adam etti, Eset yaptı", - demiş. Biliyor işte şeytanın, nereye tutunacağını! Şikayetin sonunu: "Beni, kolhoz üyesini, Sovyet insanını küçük düşürmeye yoldaş Eset Yarullin'in ne hakkı var?" - diye tamamlamış.

"Vay, kapana düştün, Estel Eset!" - diyorum, kendime kızıp da aldım.

- Nasıl? Doğru mu durum, yoldaş Yarullin? - diye soruyor Mirzagele akran.

Ne dersin artık, doğru olunca.

- Söylenmiştir; ne yaparsın, suç bende, - dedim.

Hetmulla kardeş başını salladı.

- Eğlenmek için mi söyledin, düşünerek mi? - diyor. Nasıl "eğlence olsun diye söyledim" diye kandırabilirdim. Bilerek, öfkelenerek söylenmiş bir sözdü.

- Söylenmiştir artık, - diyorum.

Mine kızdırıp alıp kitteler hem, sızap kına tor. Tegeley ze bılay, liçnosten köleheñ, tizer, işkene işeñe töşöreheñ, tizer, perejitka, tizer... Tetep haldılar. «Eye, min eytem, bela yuktan bele taptım... Şul bula inde ul avırtmaş başka timer tayak», - tim.

Şunan Hetmulla kustı:

- Şemsibanat yeñge, elle, üz-ara kileşep, bötöröp kene kuyahıgızımı? - tip horanı.

Kayza ul kileşev, büre kevek karay.

- Yuk, yuk! Atak, halık arahında mesherelep isem tagıp yöröthön de, kileşe bulammı! - tip satıldap tora.

«Yarganatın - yarganathıñ inde, yuħa, lekin eytmegeñde le yarar iken de», - tip uplanıp torganda, Mırzagele tiñdeş, mineñ uyımdı hizgende:

- E ni ösön yarganat? Niñe, eyteyek, kekük yeki öyrek tügel huñ? - tip kölömhörebek horay kuyzı.

- Şemsibanat kilen, - min eytem, - keşe küzenen yeşeneberek yeşey torgan keşe, yaktılıktı yaratıp yetkermey. Şuñıñ ösön eytelgenger inde. İsemene le tura kileberek tora: Şemsibanat - yarganat, - tim.

Kenselerze şım gına kölövseler ze buldı, lekin Şemsibanat kilen miñe tagı la asıvırarak karanı.

- Sülmekte ni bulha, sümeske şul sıga, yakşı hüz kötöp bulamı ni unan, - tip kuyzı.

Öndeşmeyem.

- Şemsibanat apay kolhoz eşen yaratıp yetkermeyme elle? - tip horay kuyzı bit Mırzagele tiñdeş Hetmullanan.

Şemsibanat kilen yavapka aptıray torgan keşe tügel ul, Hetmulla urınına üze höylep alıp kitte:

- Atak, kolhozdı yaratmay, bezze kolhoz keşe itte lebaha. Kolhoz bulmaha, mineñ niyem bulır ine...

- Kolhozdı yaratıv bar, kolhozdıñ eşe bar, min eş hakkında horanı, - ti Mırzagele tiñdeş.

Bıl yulı la Şemsibanat kilen üze yavap birerge aşkıttı:

- Eşleyemse... - tine ul. Üze tire-yagina tınıshız karana. Mineñ es yılınıbırak kitte. Eşke kilep beylendeme - unıñ tel kışkarasak. Bında beleler unı. Min, esten gene reħmet eytep, Mırzagele tiñdeşke karap kuyzım. «Belenen kotkarıp kuyıvıñ bar...» - tip uylayım.

- Eşleyem... helden kilgense, - tip kabatlanı Şemsibanat kilen. Lekin kürem: bayagı kürkelege yugaldı. Töşö komharıp, bit ostarı la hikergeley başlanı. Bıl inde - Şemsibanatıñ avırtkan yerene teyzeler tigen hüz. Hetmulla kustı, Mırzagele tiñdeşteñ horavına yavap itep:

- Voobşe - zakonnitsa, - tine.

Hetmulla kustı şul ħakta eyte ul: kolhoz eşene iħlas küñelden birelep eşlemeyense, ilke-halkı gına yörövseler bar-bit. Ular inde ħezmet könön hanap kına toralar. Zakon kuşkan samaga etep-törtöp tigendey yetkerheler - yenehe, östen burıs töştö bula. Hetmulla kustı şunday keşelerze, kölöbörek, «zakonnik» tip atay. Zakon hüzen işetkes, Şemsibanat kilendeñ inde yözö yaktıra töştö.

Beni sıcak tavada kavurmaya başladılar ki, dayan dayanabilirsen. Şöyle de, böyle, bir şahısla alay ediyorsun, diyorlar; eskiyi aklına getiriyorsun, diyorlar; Eskim-iş gelenek, diyorlar... İyice tiftiklediler serdiler beni. "Evet, diyorum ben, yok yerden bela sardın başına... İşte buna derler ağrımayan başa demir sopayla vurmak diye", - diyorum.

Sonra Hetmulla kardeş:

- Şemsibanat yenge, kendi aranızda anlaşarak halleder misiniz? - diye sordu.

Anlaşmak nerede, kurt gibi bakıyor.

- Hayır, hayır! Ne demek, halk arasında aşağılayıp lakap verip dolaşırken, anlaşır mıyım ben! - diye söyleniyor.

"Yarasaysan yarasasın işte, yalak, ama söylemesem de olurmuş," - diye kendi kendime düşünüp dururken, mırzagele akran benim düşüncemi sezmiş gibi:

- Peki, neden yarasa? Niye, diyelim ki, guguk veya ördek değil? - diye alaylı gülümseyerek sordu.

- Şemsibanat gelin, - diyorum ben, - insan gözünden gizlenerek yaşayan bir insan, aydınlığı pek sevmiyor. Bundan dolayı söylemişimdir. İsmine de tam uyuyor: "Şemsibanat - yarganat (yarasa)", - diyorum.

İdare evindekiler arasında sessizce gülenler de oldu, ama, Şemsibanat bana daha da öfkeli bakış fırlattı.

- Çömlekte ne ise, kaba da o çıkar, iyi bir söz beklenir mi ondan, - dedi.

Ona cevap vermiyorum.

- Şemsibanat abla kolhoz işini pek sevmiyor mu, yoksa? - diye soruyor Mırzagele akran Hetmulla'ya.

Şemsibanat gelin cevap vermeye gelince şaşırıp kalan insanlardan değil, Hetmulla'nın yerine kendisi konuşmaya başlıyor:

- Ne demek, kolhozu sevmiyor, bizi kolhoz adam etti... Kolhoz olmazsa, benim neyim olurdu...

- Kolhozu sevmek var, kolhozun işini sevmek var, ben iş hakkında soruyorum, diyor Mırzagele akran.

Bu defa da Şemsibanat gelin kendisi cevap vermeye acele etti:

- Çalışıyorum, niye çalışmayayım... dedi o. Kendisi sağına soluna huzursuz bakıyor. Benim içim biraz olsun ısınmış gibi oldu. İş konusuna gelindi mi, onun dili kısılır. Burada onu iyi bilirler. Ben içimden teşekkür ederek Mırzagele akrana bakıyorum. "Beladan kurtarmış olabileceğin..." - diye düşünüyorum.

- Çalışıyorum, elimden geldiğince, - diye tekrarlıyor Şemsibanat gelin. Ama görüyorum: önceki hindiliği kaybolmuş. Benzi kaçmış, yanakları da sinirden yukarı zıplamaya başladı. Bu, artık Şemsibanat'ın ağrıyan yerine dokundular anlamına geliyor. Hetmulla kardeş Mırzagele akranın sorusuna cevap verdi:

- Kısacası, kanuncu, - dedi.

Hetmulla kardeş şunu demektedir: kolhoz işine gönülden çalışmayıp, tembel hantal dolaşanlar vardır. Onlar çalışma gününü saymakla uğraşırlar. Kanunun emrettiği çizelgeye iterek doldurdular mı, demek ki, üstlerinden görev kalkmış demektir. Hetmulla kardeş bu tip insanlarla alay ederek "kanuncu" diye adlandırıyor. Kanun kelimesini duyunca, Şemsibanat gelinin yüzü ışıldadı.

- Eye şul, zakon bozgan yuk. Zakonsa eşleybez, - tip eytep haldı. Unıñ inde esten gene Hetmulla kustıga rehmet eytep ultırıvı la kürenep tora ine.

Şemsibanatñ bil hüzenen huñ Mirzagele tiñdeş kölop ük yeberze.

- Huñ, Şemsibanat apay, bında zakon hineñ fayzaga tügel bit ele. Eş...

- Bey, nisek mineñ fayzaga bulmahın, ti? Höylemegez yuktı, Sovet zakonu barıhı la bezzeñ fayzaga, - tip Şemsibanat üzeneken höylep alıp kitte. «İşteñ arış sumarın bılay bulha, - min eytem, - kapkanga elegeheñ», - tip kölop toram.

- Şulay, şulay, - ti Mirzagele tiñdeş, tegene yöplep. - Unıhı dörös, Şemsibanat apay, Sovet hükümete zakondı her vakıt halıkka fayza bulhın tip sıgara. Lekin bında bit ele eş zakonda tügel, - ti. - Bına, predsedateldeñ eytevense, hez kolhozda bik ük yalsıtıp eşlemegegez bulıp sıga bit ele...

Mirzagele tiñdeşteñ eyteve buldı, Şemsibanatñ yañınan tokanıp kiteve buldı.

- Ni eşlep eşlemehen ti, aha... Eytmeş Hetmulla ul hüzze, eytmeş. Ul belerge teyeş, karahın. Mineñ hezmet könöm minimumdan kem tügel... - tip tezep alıp kitte, kem, tıñlap kına ölgör.

Şemsibanatñ nindey hukmakka kilep töşkenen hezer barıhı la hizene. Her kem öndeşmey gene, kölömhörep kene tıñlap ultıra. E ul höyley, üze ni höylegenen belmey. Hay, tel tigeneñ... Üz başına höyley bit inde, kürenep tora. Üzen yellep kittem tağı. Ni time - üz keşbez bit ele.

Mirzagele tiñdeşteñ töşö üzgerip ük kitte. Ul ber az asıvlana töştö bulha kerek. Östelge usı menen şapıldatıp hugıp kuyzı.

- Yarar, añlaşıldı, - tine. - Eş minimumda tügel, Şemsibanat apay. Unıhı inde - kraynost. Eger her kem minimumga hıyına başlaha, kolhoz eşe alga barır mı huñ? Bezge maksimumı hakkında uylarga kerek. Bınıhı asık. Lekin bez bında meselenen sitleberek kittetek. Ye, ipteş predsedatel, hez nisek karayhıgız bil yarganat meselehene? - tip horanı Hetmulla kustınan.

- Belmeyem inde, - tip kulın heltep kuyzı Hetmulla. - Yarganatın da belmeyem, mışkıllav tip eyterlek elle ni alama neme le tügel şikelle... belmeyem...

Oşolay höyleşep ultırğanda, bezzeñ buhgalter şkaflınan ber kalın gına kitap kilterep sıgarzı. Bik kızık keşe ul bezzeñ buhgalter. Her nemeneñ kitapsa bulıvın yarata. Ber-ber ekemeterek neme kilep sıktımı - başta kitaptan karap ala. Yenehe: «Kitap ni eytken iken?» - ti inde. Ele le ul oşo kalın kitaptı Hetmulla kustıga huzzı.

- Bına oşo kitapta yarganat turahında yazılğan bulır, karagız, - ti.

Hetmulla kustı, yılmaya birep, kitaptı kulına aldı la aktara başlanı.

- Kayza ele, kayza, karap karayık ele, ni tip yazılğan iken? - ti. - Tek... Yarganat... russa «Letuçaya mış» bula bit ele ul. L... L... tek, tek, - tip höylene-höylene aktara.

- Tabii, kanun bozduğum yok. Kanuna göre yaşıyoruz, - diye konuştu. Onun artık içinden Hetmulla kardeşe teşekkür ederek oturduğu yüzünden okunuyordu.

Şemsibanat'ın bu sözlerinden sonra Mirzageli akran gülüverdi.

- Pekala, Şemsibanat abla, burada kanun senin faydana değil ki. İş...

- Nasıl olur; neden benim faydama olmasın imiş? Olmadık şey söylemeyin, Sovyet kanununun hepsi de bizim faydamızdır, - diye Şemsibanat kendi bildiğini konuşmayı sürdürdü. "Ördün, böyleyse, çavdar düğümünü, - diyorum ben içimden, - kapana kendin yakalandın", - diye içimden gülüyorum.

- Öyle, öyle, - diyor Mirzageli akran onun sözlerini onaylayıp. - Orası doğru, Şemsibanat abla, Sovyet hükümeti Anayasası her zaman halka yarar olsun diye kanunlar düzenliyor. Ama burada iş kanunda değil, - diyor. - Burada, idarecinin dediğine göre, siz kolhozda pek de sevindirici bir şekilde çalışmadığın ortaya çıkıyor...

Mirzageli akranın böyle söylemesiyle Şemsibanat gelin yine parladı.

- Niye çalışmayacakmışım, aha... Söylemez Hetmulla öyle bir söz, söylemez. Onun bilmesi lazım, çizelgelere baksın. Benim çalışma günüm minimumdan az değil... - diye dizmeye başladı ki, dinlemeye yetiş.

Şemsibanat'ın hangi patikaya doğru götürmeye çalıştığını şimdi herkes anlamıştı. Herkes sessizce, gülümseyerek dinleyip oturuyor. O ise konuşuyor; ne dediğini dahi bilmeden konuşuyordu. Vay, dil dediğin... Kendi başını yakmak için konuşuyor; belli. Kendisine acıdım bile. Ne desen de, öz insanımızdır.

Mirzageli akranın benzi değişti. O biraz öfkelenmiş olsa gerek. Masaya avucu ile şapırdatıp vurdu.

- Tamam, anlaşıldı, - dedi. - İş minimumda değil, Şemsibanat abla. Orası artık, uç noktadır. Eğer herkes minimuma sığınmaya başlarsa, kolhozun işi ilerler mi? Bizim maksimum hakkında düşünmemiz gerek. Burası kesin. Ama biz burada meseleden uzaklaştık. Haydi, yoldaş idareci, siz nasıl bakıyorsunuz bu yarasa meselesine? - diye sordu Hetmulla kardeşe.

- Bilmiyorum, - diye elini salladı Hetmulla. - Yarasa da bilmiyorum, alay sayılacak bir şeyi de yok, galiba... Bilmiyorum...

Böyle konuşurken, bizim kolhoz muhasebecisi dolabından kalınca bir kitap çıkardı. Çok ilginç biridir bu bizim muhasebeci. Her şeyin kitaba göre olmasını sever. Herhangi bir sıra dışı durum ortaya çıktı mı, ilk başta kitaba bakıp alıyor. Demek istediği: "Kitap ne demiş, acaba?" Şimdi de o bu kalın kitabı Hetmulla kardeşe uzattı.

- İşte bu kitapta yarasa hakkında yazılmış olmalı, bakınız, - diyor.

Hetmulla kardeş gülümseyerek kitabı eline aldı da karıştırmaya başladı.

- Nerdeymiş, nerde, bir bakalım, ne diye yazılmış acaba? - diyor. - Evet... Yarasa... Rusça "Letuçaya mış" oluyor bu kelime. L... L... Evet, evet, - diye sesli konuşarak kitabı karıştırıyor.

Kürem, bıl arala kızıkhnıp tıñlap torovsılar za bay-tak kına yıyılıp kitte. Şemsibanat kilendeñ kürşehe Mirsey ze kilep inde. Unıñ kileven şunlıktan eytem, Şemsibanat kilen menen ularzıñ borsak beşep yetmey. Yaratmay ul Şemsibanattı, yene kevek küre. Eş alamaga kite başlaha, mineñ fayzaga ber-ike hüz eytep kuyıvı la bar bit ele...

- Te-ek... «Letuçaya mış». Taptık... - tip Hetmulla kustı ukıy başlanı: ukıgan beren başkortalap höyley bara.

- Sıskanga la, koşka la okşagan ber neme bula iken şul. Bigerek te yılı urındarza küp bula, tigen. Karañgını yarata, tigen. Mögerepterze, taşlandık urındarza yeşeyzer, tigen...

Bıl vakıt kenselerzege halık şırk-şırk kölöşe başlanı. Kehereñ, üzene tura kile bit ele, bik kileşterep yazgandar.

- ...Kümeklep yeşevge karaganda yañgız yeşevge eveşerek bulalar, tigen...

- Bik döröş eytken! - tip kuyzı berev.

- ...Azıktarı koş-kort hem törlö alam-halam neme bula, tigen.

- Küzene ni elekhe, şunı kımtıy, znaçit, - tip eytep kuyzı ikense berev. Halık gev kilep köldö.

- ...Avızı zur bula, tigen...

- Avız tigenen körek menen törtöp tişken kevek inde... Kayzan belep yazgandar...

- Ütker teşle, hizger kolaklı bula, tigen...

Bıl yulı halık tağı la göj kilep kölöp yeberze. Şemsibanat kilen, ber uñarıp, ber kızarıp, yen-tirge batıp ultra.

- ...Ber törlöhö hızgırgan hımak itep, kayhı vakıt üzek özgös taviş menen sıyılday, tigen...

- Eye, eye, eş turahında hüz sıga başlaha, - tine Mirsey. Halık kısırıp köle başlanı.

- İlle kayzan tura kilep tora...

- Tas üze... - tigen taviştar işetele.

Şemsibanat kilen tüze almanı, tırş-mırş kilep, nizer höylende le şep atlap kenselerzen sıgıp kitte.

Başta halık göj kilde. Kemdeñ ni höylegenen de añlap bulmanı. Şunan huñ, berem-berem Şemsibanat menen Gelevizeñ kılıktarın işke töşörzöler.

- Sitke tartalar, sitke, karañgıga, - tine berev.

- İldeken iteklep taşıhañ, üzeñdeken usıña yomhañ, bulmay inde ul, - tine ikensehe.

- Yarganat bulıp tügel, yaktılıkta rehetlenep yeşer zaman! - tine ösönsöhö.

Mine bik nık kızzırıp aldılar. Yaray ele ber yarsıka elekkenmen. Şemsibanat kevekter bezze hezer bik hirek. Yukha, ısınlap ta, art habaktı ukıtarlar ine. Keşeneñ keşelegen kemheterge yul kuyılmay hezer. İhtiram zur bezze keşege. Şulay bulgas, yarganatı la bulmahın tim min. Şul.

Görüyorum, bu arada merak ederek dinleyenlerin sayısı da iyice artmış. Şemsibanat gelinin komşusu Mirsey de gelmiş. Onun gelişini şundan söylüyorum, Şemsibanat gelinle onların ilişkileri bozuktur. Hiç sevmez o Şemsibanat'ı, cini gibi görür. İş çok kötüye giderse, benim yararına bir iki söz de söylemesi mümkün...

- Ev-vet... "Letuçaya mışy". Bulduk... - diye Hetmulla kardeş okumaya başladı: her okuduğunu Başkurtça'ya aktararak izah etti. - Hem fareye, hem de kuşa benzeyen bir canlı oluyormuş. Özellikle de sıcak yerlerde çok oluyor, demiş. Karanlığı seviyor, demiş. Kilerlerde, çöplük yerlerde yaşıyorlar, demiş...

Bu anda idare evindeki halk kahkaha atarak gülmeye başladı. Kahretsin, sıfatları kendisine nasıl da uyuyor; çok da güzel tarif etmişler.

- ... Diğer hayvanlarla yaşamaktansa yalnız yaşamaya düşkün oluyorlar, demiş...

- Çok doğru demiş! - diye ekledi biri.

- ... Yedikleri kuş kurt ve çeşitli atık şeyler oluyor, demiş.

- Gözüne ne takılırsa, onu kapıyor, demek, - dedi diğer biri. Halk birden gürültü kopartarak güldü.

- Büyük bir ağzı var, demiş...

- Ağız dediği, kürekle delip deşmiş gibidir... Nasıl da bilip yazmışlar...

- Keskin dişli, hassas kulaklı oluyor, demiş...

Bu kez halk yine kahkahayla güldü. Şemsibanat gelin bir benzi kaçıp, bir kızarıp can ter içinde oturuyor.

- ...Bazı zamanlarda bir türlü ıslık çalar gibi çarpıcı sesle bağıyor, demiş...

- Evet, evet, iş hakkında söz edildiğinde, - dedi Mirsey. Halk yüksek sesle gülmeye başladı.

- İlla nasıl da denk geliyormuş...

- Tıpkı ona benziyor... - diyen sesler duyuluyor.

Şemsibanat gelin dayanamadı, ters ters bakıp bir şeyler söylendi de idare evinden hızlı adımlarla çıkıp gitti.

Başta halk gürültü yaptı. Kimin ne söylediğini de anlamak mümkün değildi. Sonra birer birer Şemsibanat ile Gelevi'nin davranışlarını hatırladılar.

- Yana çekiyorlar, yana, karanlığa, - dedi biri.

- İle ait olanı etekle taşırsan, kendine ait olanı avucuna kapatarsan, olmaz işte, - dedi öbürü.

- Yarasa olarak değil, aydınlıkta, huzur içinde yaşama zamanı! - dedi üçüncüsü.

Beni iyice kızgın tavada kızdırıp aldılar. İyi ki bir kırığa denk gelmişim. Şemsibanat gibiler bizde artık çok az. Yoksa, gerçekten de, iyice dersimi vereceklerdi. Bir insanın kişiliğini horlamaya şimdi izin verilmiyor. Bizde insana olan saygı büyüktür. Böyle olunca, yarasa da olmasın, diyorum ben. Bu kadar.